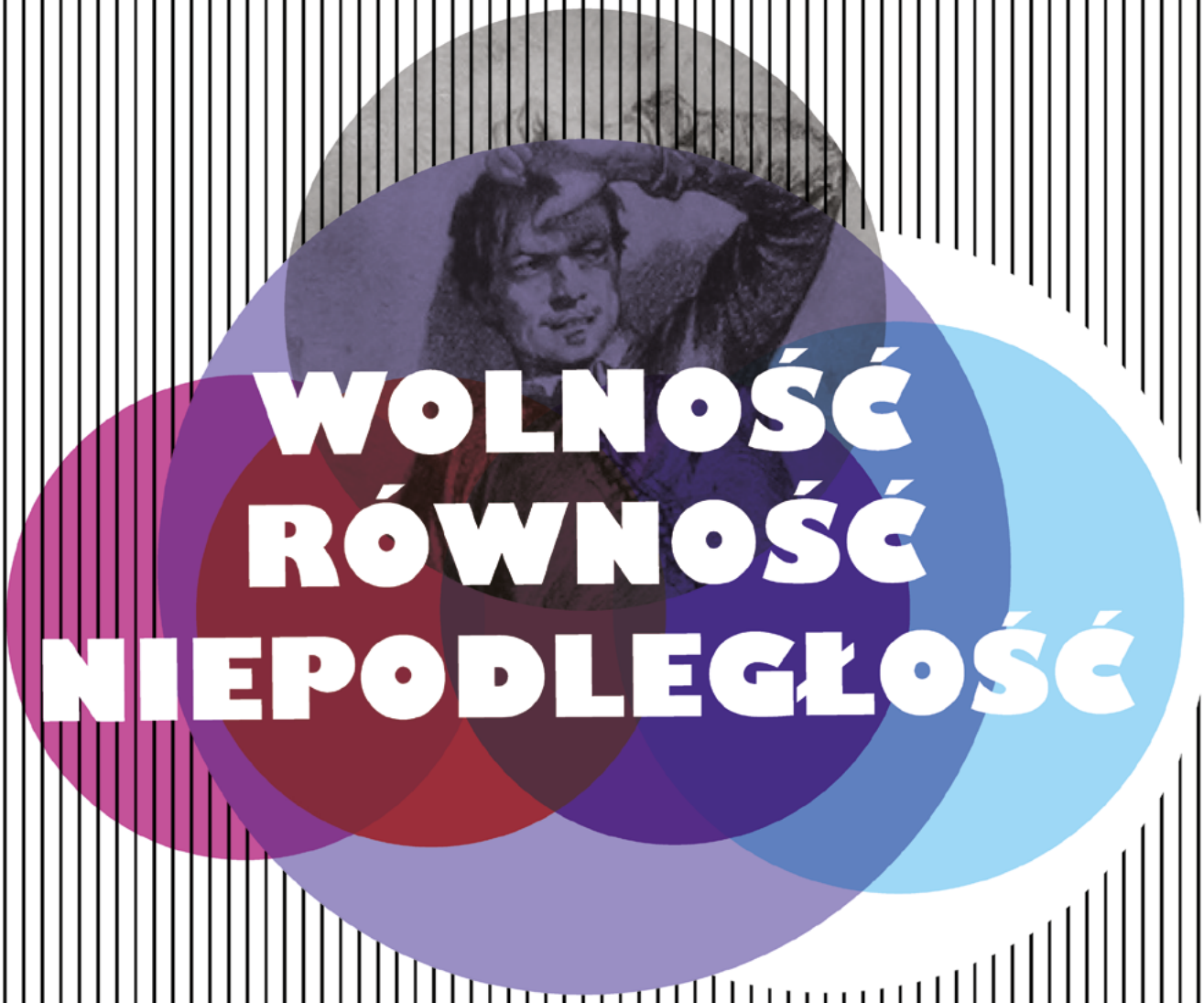

160.

ROCZNICA WYBUCHU
POWSTANIA STYCZNIOWEGO

160.
ROCZNICA WYBUCHU
POWSTANIA STYCZNIOWEGO

MUZEUM
NIEPODLEGŁOŚCI

25 lat Mazowsze

Publikacja została wydana ze środków
Urzędu Marszałkowskiego Województwa
Mazowieckiego w ramach realizacji
zadania Rok Powstania Styczniowego

WOLNOŚĆ. RÓWNOŚĆ. NIEPODLEGŁOŚĆ

Wystawa podsumowująca konkurs na plakat towarzyszący obchodom 160. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego

Katalog wystawy pod redakcją
Beaty Michalec, Tadeusza Skoczka

Warszawa 2023

Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej
Oddział Muzeum Niepodległości
Ekspozycja plenerowa 20 czerwca – 21 września 2023

Resursa w Żyrardowie
XV Interdyscyplinarny Festiwal Sztuki MiaSTO Gwiazd 2023
28 września – 1 października 2023

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego
22 stycznia – 2 lutego 2024

Kuratorzy wystawy:
Weronika Krzemień, Przemysław Gast

Recenzje naukowe:
prof. dr hab. Paweł Nowak
Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie

dr Anna Kowalik
Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie

Projekt graficzny:
Natalia Roszkowska, Przemysław Gast

ISBN 978-83-67398-21-3

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości
(identyfikator wydawnictwa naukowego 42-700)
al. Solidarności 62; 00-240 Warszawa
wydawnictwo@muzn.pl
tel. 826 90 91 w. 41

SPIS TREŚCI

dr Beata Michalec, dr Tadeusz Skoczek
Rok Powstania Styczniowego na Mazowszu • **7**

prof. dr hab. Artur Krajewski
Akademia Sztuk Pięknych sztandarem wolności.
Od czerwieni, poprzez biel, do pustej czarnej kartki • **9**

Przemysław Gast, Weronika Krzemień
Wystawa podsumowująca konkurs na plakat towarzyszący
obchodom 160. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego • **15**

Bożena Pysiewicz
Plakaty i wywieszki patriotyczne upamiętniające Powstanie
Styczniowe w zbiorach Muzeum Plakatu w Wilanowie • **19**

Katalog wystawy • **31**

Obrady Komisji Konkursowej – fotorelacja • **49**

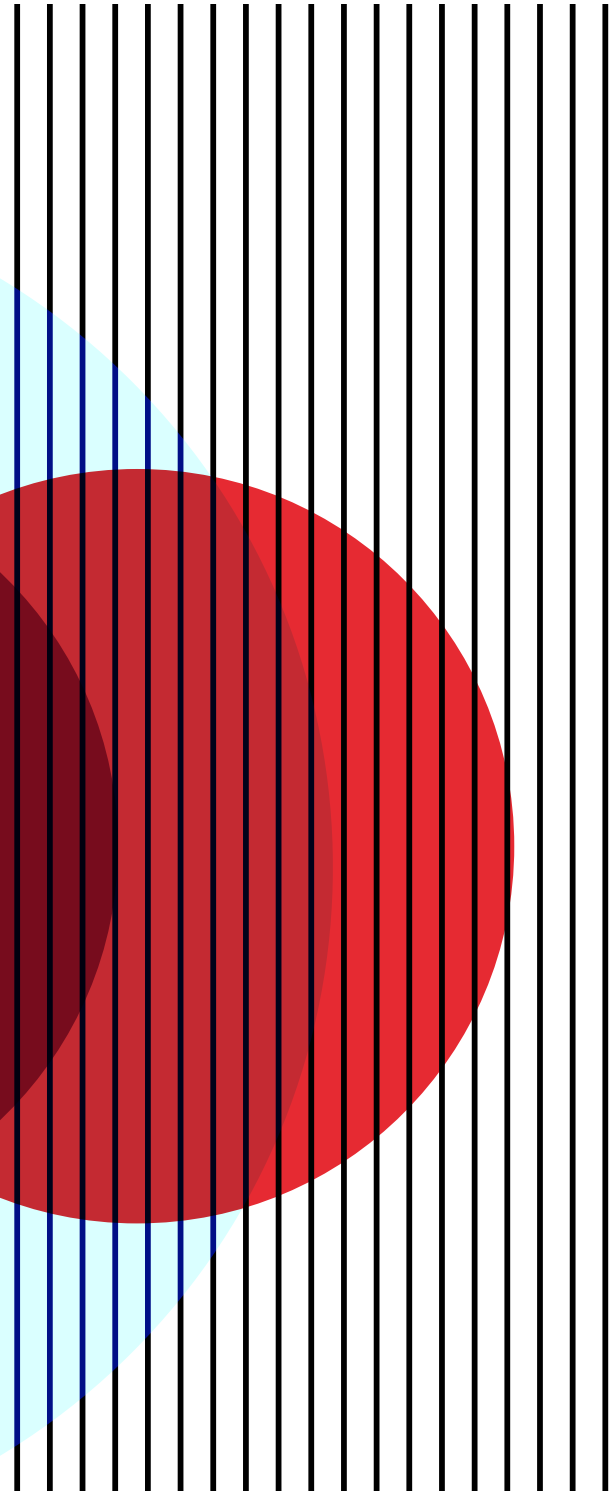

DR BEATA MICHALEC, DR TADEUSZ SKOCZEK

ROK POWSTANIA STYCZNIOWEGO NA MAZOWSZU

W 2023 roku przypada 160. rocznica wybuchu Powstania Styczniowego. Ta insurekcja odegrała istotną rolę w podtrzymywaniu patriotyzmu, polskiej tożsamości i odnowieniu idei niepodległościowych. Mimo ogromnych represji, jakich doznało polskie społeczeństwo ze strony zaborcy, Powstanie Styczniowe znalazło trwałe miejsce w zbiorowej pamięci Polaków. Wydarzenia z lat 1863-1864 inspirowały kolejne pokolenia w walkach o niepodległość ojczyzny. Hasło „Wolność. Równość. Niepodległość", które występuje na sztandarach i medalionach z okresu 1863-1864, przypominało o co tak naprawdę walczono.

Bitwy pomiędzy powstańcami i zaborcą rosyjskim odbywały się w niemal każdym powiecie, stąd na terenie Mazowsza znajduje się wiele upamiętnień tego zrywu narodowowyzwoleńczego. Za udział w Powstaniu Styczniowym wielu Polaków

zostało uwięzionych i zesłanych na katorgę na Syberię. Niewielu z nich przeżyło tę karę i wróciło do ojczyzny.

W trakcie Powstania Styczniowego Tymczasowy Rząd Narodowy, podpisując dokumenty, używał pieczęci składającej się z trzech herbów: Polski, Litwy i Rusi w rozumieniu dzisiejszej Ukrainy, gdyż obecny w jej herbie św. Michał Archanioł jest dziś herbem Kijowa. Wszystko to może być symbolem walki z Rosją także w obliczu trwającej wojny na Ukrainie.

Sejmik Województwa Mazowieckiego, na wniosek Muzeum Niepodległości w Warszawie, uchwalił rok 2023 Rokiem Powstania Styczniowego oraz Rokiem Aleksandra Sochaczewskiego. Z tej okazji nasze Muzeum zorganizowało szereg wydarzeń kulturalnych i naukowych: wystawy, pokazy filmów, sympozjum naukowe, oprowadzania tematyczne, warsztaty edukacyjne i plastyczne, pokazy rekonstruktorskie. Przewidziano również działania mające na celu popularyzację wiedzy na temat Powstania Styczniowego, m.in. konkurs na plakat towarzyszący obchodom 160. rocznicy wybuchu tegoż zrywu. Wyżej wymienione wydarzenia zorganizowane przez Muzeum Niepodległości w Warszawie zostały objęte honorowymi patronatami Prezydenta m.st. Warszawy i Marszałka Województwa Mazowieckiego. Powstanie Styczniowe jest jednym z głównych wydarzeń historycznych upamiętnianych przez Muzeum przy okazji kolejnych rocznic jego wybuchu, obok rocznicy egzekucji powstańczego Rządu Narodowego z Romualdem Trauguttem na czele (5 sierpnia).

Kultywowanie pamięci o Powstaniu Styczniowym ściśle mieści się w misji realizowanej przez Muzeum Niepodległości w Warszawie.

dr Beata Michalec, dr Tadeusz Skoczek

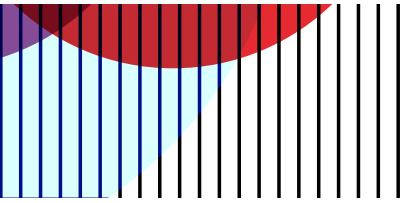

PROF. DR HAB. ARTUR KRAJEWSKI

AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH SZTANDAREM WOLNOŚCI

Od czerwieni, poprzez biel, do pustej czarnej kartki

Kolor czerwony – w swojej addytywności barw podstawowych – ma wiele znaczeń. Jest najsilniej oddziałującym kolorem na oko i psychikę człowieka. Jest synonimem piękna, ale i symbolem rewolucji. 27 lutego 1861 roku między innymi studenci **Szkoły Sztuk Pięknych** – przyszłej **Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie** – zorganizowali się i wyszli na ulicę protestując. Dokładnie ten moment przyczynił się do zawiązania – dwa lata później – stronnictwa czerwonych, radykalnych działaczy demokratycznych, którzy powołali **Komitet Centralny Narodowy** i doprowadzili do Powstania Styczniowego.

Kolor biały jest najjaśniejszą z barw, a jego symbolika to szereg synonimów związanych z czystością, niewinnością i odrodzeniem. To także umowna nazwa drugiej siły politycznej w polskim ruchu narodowym działającej przed wybuchem Powstania Styczniowego, głoszącej te same hasła niepodległościowe co „czerwoni", lecz odmienne poglądy polityczne.

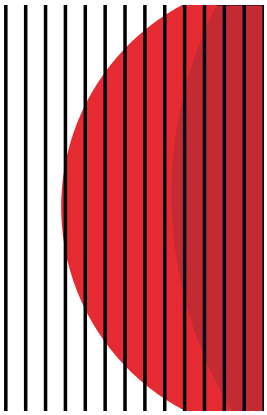

Mimo że jest to część naszej historii, nie ma sensu rozwodzić się nad znamiennością i tradycją polaryzacji narodowej, ani dyskutować o trudach w dążeniu do odzyskania wolności i przyczynach niepowodzeń. O tym trzeba czytać i uczyć przyszłe pokolenia – dla naszej rodzimej racji stanu, bez makiawelistycznego podtekstu.

Czerń to brak światła; najciemniejsza z barw, która w malarstwie lub w wielokrotnym odbijaniu – drukowaniu – dla uzyskania intensywnej głębi wspomagana jest domieszką granatu. W symbolice chrześcijańskiej czerń to oznaka żałoby i śmierci. Po upadku Powstania Styczniowego na terenach zaborów Polacy demonstrowali wolę walki poprzez noszenie czarnej biżuterii i strojów, korzystanie z czarnych mebli, a nawet malowano na czarno ołtarze. Czerń stała się specyficznym manifestem, symbolem patriotyzmu i ruchu wyzwoleńczego. Pusta czarna kartka! 5 sierpnia 1864 roku w Cytadeli Warszawskiej – obok ostatniego z dyktatorów Powstania Styczniowego **Romualda Traugutta** – został powieszony,

a wcześniej okrutnie torturowany, **Rafał Krajewski**, wyróżniający się absolwent Szkoły Sztuk Pięknych w Warszawie. Miał zaledwie trzydzieści lat.

Pięćdziesiąt pięć lat po upadku powstania, naczelny wódz, marszałek **Józef Piłsudski** uhonorował weteranów powstania specjalnym rozkazem, przywracając pamięć i wagę ich służby, a także nadając im uprawnienia żołnierzy Wojska Polskiego.

Eliza Orzeszkowa, **Stefan Żeromski**, **Maria Rodziewiczówna**, **Maria Dąbrowska**, **Bolesław Prus** rozpisywali się wspominając i prozą dokumentując styczniowy zryw narodowy. *Fortepian Szopena* **Cypriana Kamila Norwida** dosięgnął bruku, wyrzucony przez carskich żołnierzy po nieudanym zamachu na **Fiodora Berga,** kata polskiej ludności. *Straszny dwór* **Stanisława Moniuszki** stał się etosem patriotyzmu, **Artur Grottger,** szykanowany za swoją twórczość, stworzył jedną z najciekawszych kolekcji – cykle *Lithuania* i *Polonia* – wykonaną czarną i białą kredką. **Maksymilian Gierymski,** dziesięć lat po zrywie, namalował obraz *Patrol powstańczy*, a ponad sto lat później solidarnościowy bard **Jacek Kaczmarski** napisał tekst inspirowany tym obrazem pt. *Pikieta powstańcza* do muzyki **Przemysława Gintrowskiego**. Pod wpływem impulsu **Jan Matejko** namalował ponad dwumetrowy obraz *Polonia – Rok 1863*, który później schował do przysłowiowej „szuflady" za piecem, z obawy o losy swojej rodziny.

W latach 60. i 70. XX wieku, w artystycznym świecie w Polsce, rozwinęła się ze znakomitym skutkiem jedna z dziedzin komunikowania się poprzez sztukę – plakat. Wcześniej – jak to bywało z historyczną ewolucją sztuk pięknych od starożytności do dzisiejszych sztuk wizualnych – był on postrzegany jako czyste rzemiosło; w tym okresie stał się dziełem samym w sobie, gdzie kolor i funkcje ilustrujące są równe przekazom tekstowym lub zastępującym je.

Polska szkoła plakatu postrzegana była w świecie jako styl „niezależności i bystrości rozumu”. **Prof. Henryk Tomaszewski** i **Józef Mroszczak** są wprawdzie ojcami tego sukcesu, ale to cała plejada wybitnych nazwisk spowodowała, że świat zachodni okrzyknął ją jako zjawisko oryginalne i warte inspiracji...

W demiurgicznym środowisku występują specyficzne bunty. Jednym z najważniejszych rewolucyjnych historycznie twierdzeń jest to, że sztuka zawsze dąży „do” i „od” wolności. Sztukę możemy określić jako obraz braku przymusu, działanie zgodne z własną wolą. Jedyną prawdziwą wolnością jest brak granic opartych na założeniach twórczych, którą reprezentuje sztuka!

„Tylko ludzie intelektualnie rozwinięci są wolni.”
Epiktet z Hirepolis, reprezentant stoicyzmu

Nawet w swoim schemacie niezrozumienia sztuka, a tym bardziej ta wysoka, może stać się formą społecznej wypowiedzi. Przez kontekst odniesienia przesuwa się z jednego zbioru w drugi zbiór rozpoznawalności, a – co za tym idzie – ku większej popularności. Oddziaływanie kreowanego znaku, jego uproszczenie, staje się dostrzegalne i zapamiętane, a czasami wtłoczone w nas tak głęboko, że aż ikoniczne. Specyficzny impuls puszczony w środowisko będzie inspiracją dla jego następców.

Poprzez doświadczenia, które wywołują w nas traumatyczne stany emocjonalne, zmieniamy się nie tylko świadomie. Taki wpływ na jednostkę budzi zależności, które przenikają całą rodzinę, a poprzez globalne katastrofy oddziałują na pokolenia i nacje.

Dzisiaj, w wolnej Polsce, „europejskiej" – w rozumieniu unijnych traktatów – widzenie historii naturalnie zmienia się. Świat pokolenia ekranów, galopującego postępu, sztucznej inteligencji i nowych nośników przekazu inaczej widzi niż nasi rodzice i dziadkowie. Sztuka i jej narzędzia też ulegają ewolucji. I dlatego właśnie konkurs otwarty na plakat towarzyszący obchodom 160. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego nabiera zupełnie innego znaczenia. Staje się drogowskazem, który pozostanie już z nami na stałe, na przyszłość. Będzie memem, taką drobiną informacji kulturowej i zapisem genealogii narodu…

A my wszyscy w piękny sposób wpiszemy się w misję pamięci i edukacji poprzez sztukę.

prof. dr hab. **Artur Krajewski**

Artur Krajewski. Jest performerem, malarzem, grafikiem, rysownikiem, fotografem, reżyserem filmów animowanych i działań parateatralnych, muzykiem oraz popularyzatorem sztuki, a także publicystą i poetą, członkiem Związku Literatów Polskich; jest także laureatem m.in.: Nagrody Marszałka Województwa Mazowieckiego, medalu Pro Masovia i Brązowego Medalu „Zasłużony Kulturze Gloria Artis" oraz Złotego Krzyża Honorowego Związku Piłsudczyków Rzeczypospolitej Polskiej. Jest Honorowym Obywatelem Miasta Żyrardowa.

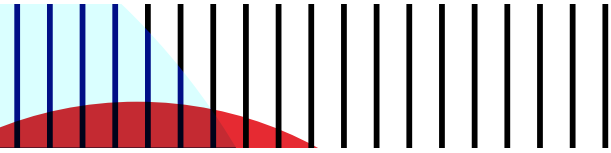

PRZEMYSŁAW GAST, WERONIKA KRZEMIEŃ

WYSTAWA PODSUMOWUJĄCA KONKURS NA PLAKAT

TOWARZYSZĄCY OBCHODOM 160. ROCZNICY WYBUCHU POWSTANIA STYCZNIOWEGO

W grudniu 2022 roku Muzeum Niepodległości w Warszawie ogłosiło konkurs na plakat towarzyszący obchodom 160. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego. Był on skierowany do uczniów średnich szkół plastycznych, studentów i absolwentów uczelni artystycznych oraz zawodowych artystów plastyków i grafików. Na konkurs wpłynęło ponad 100 zgłoszeń, wśród których komisja konkursowa przyznała 3 nagrody i 5 wyróżnień. Projekty były przedstawione komisji w sposób anonimowy – ocenie podlegała kompozycja, poziom artystyczny oraz zgodność merytoryczno-tematyczna.

Głównym celem konkursu zorganizowanego przez Muzeum Niepodległości było godne upamiętnienie 160. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego, w szczególności jego uczestników, którzy oddali swoją wolność i życie za niepodległość Polski. Ważnym aspektem było promowanie tematu Powstania Styczniowego i zainteresowanie nim osób profesjonalnie zajmujących się sztuką lub kształcących się w tym kierunku. Plakat był do niedawna jednym z głównych masowych środków wychowania estetycznego społeczeństwa. Pod wpływem twórczości najznamienitszych grafików wytworzyło się pojęcie Polskiej Szkoły Plakatu. Mecenat państwowy, liczne konkursy, w tym Międzynarodowe Biennale Plakatu, czy w końcu powstanie pierwszego na świecie muzeum plakatu – to wszystko motywowało artystów do poszukiwań nowatorskich rozwiązań w zakresie projektowania graficznego.

Plakat definiowany jest jako artystyczny gatunek grafiki użytkowej, spełniający funkcje informacji, reklamy, propagandy i agitacji politycznej.[1] Ta definicja nie oddaje jak bogata jest ta forma wypowiedzi, a także jak mocno nadal istnieje w sercach odbiorców. Towarzyszył wielu wydarzeniom historycznym jak chociażby pierwszym wolnym wyborom w Polsce 4 czerwca 1989 roku,, do udziału w których nawoływał słynny słynna praca Tomasza Sarneckiego. Polska szkoła plakatu, tworzona przez m.in. Waldemara Świerzego, Henryka Tomaszewskiego, Józefa Mroszczaka, Mieczysława Wasilewskiego, Lecha Majewskiego, Wiktora Górkę czy Leszka Hołdanowicza, trwale zapisała się w historii rozwoju tego medium, wpływając na jego postrzeganie jako osobnej dziedziny sztuki. Plakat niezwykle intensywnie oddziałuje na ludzką świadomość wizualną jako wyjątkowa forma komunikacji między artystą a odbiorcą sztuki/komunikatu.

---

[1] Kubalska-Sulkiewicz K., *Plakat*, w: *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, Warszawa 2005, s.317.

Celem naszej wystawy jest ukazanie jak artyści w różnym wieku, o różnym dorobku i doświadczeniu odbierają ten jakże trudny temat walki o niepodległość w najdłużej trwającej insurekcji naszego narodu. Prace, które wpłynęły na konkurs na plakat towarzyszący obchodom 160. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego były na bardzo wysokim poziomie. Artyści decydowali się na różne medium, aby pokazać jak widzą i czują ciężar największego zrywu narodowowyzwoleńczego przeciwko rosyjskiemu zaborcy. Za pracę jaką twórcy włożyli w stworzenie tych prac, dziękujemy. Mamy nadzieję, że konkurs na plakat historyczny zagości na stałe w naszym muzeum.

Wystawa pokonkursowa jest ekspozycją plenerową prezentowaną na dziedzińcu Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej do końca 2023 – Roku Powstania Styczniowego na Mazowszu. Miejsce jej prezentacji jest również nieprzypadkowe – jest to bowiem dawny dziedziniec więzienia carskiego, w którym przetrzymywani byli aresztowani działacze niepodległościowi, w tym powstańcy styczniowi oraz członkowie Rządu Narodowego z Romualdem Trauguttem na czele. Tu pod nadzorem strażników pod nadzorem strażników odbywały się spacery więźniów. Obok „spacerniaka" znajdowały się dwie wartownie oraz kuźnia, w której zakuwano więźniów i zesłańców w ciężkie żelazne kajdany. Było to też miejsce, z którego na zesłanie na Syberię wyruszali katorżnicy. Obecnie przestrzeń jest częścią ekspozycji plenerowej z fundamentami wyżej wymienionych budowli, odtworzonymi elementami zgodnie z przekazami źródeł historycznych: płotem dzielącym dziedziniec, budkami wartowników oraz kibitką. Na fundamencie wartowni ustawiono popiersia członków Rządu Narodowego, którzy po upadku Powstania Styczniowego zostali straceni na stokach Cytadeli Warszawskiej. Warto wspomnieć również o zabytkowych gruszach rosnących na dziedzińcu, które datowane na II poł. XIX wieku, „pamiętają" osadzonych tu powstańców styczniowych.

Mimo ogromnych represji, jakie spotkało polskie społeczeństwo ze strony zaborcy, Powstanie Styczniowe znalazło trwałe miejsce w zbiorowej pamięci Polaków. Wydarzenia z lat 1863-1864 inspirowały kolejne pokolenia w walkach o niepodległość ojczyzny. W XXI wieku wartości jakimi kierowali się powstańcy – wolność, równość i niepodległość są nadal aktualne.

Przemysław Gast, Weronika Krzemień

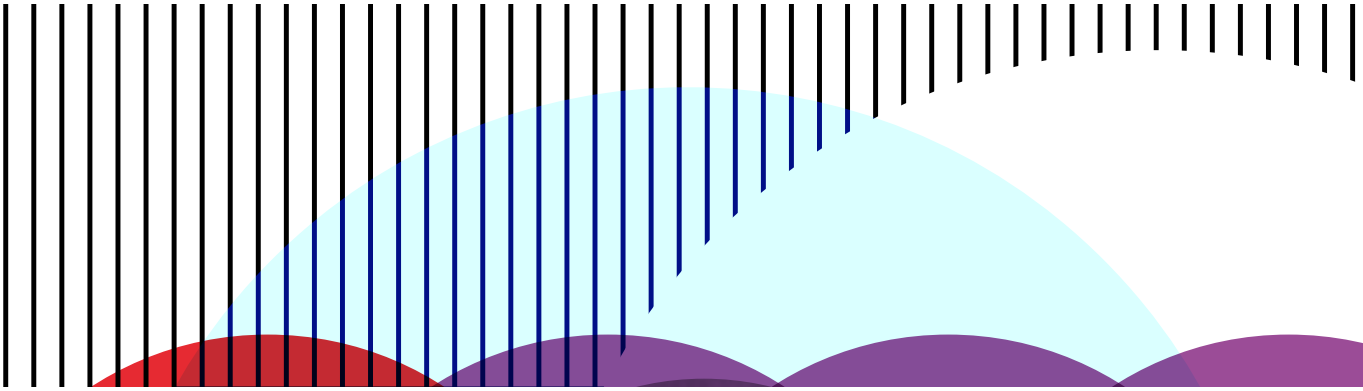

BOŻENA PYSIEWICZ

PLAKATY I WYWIESZKI PATRIOTYCZNE

UPAMIETNIAJĄCE POWSTANIE STYCZNIOWE W ZBIORACH MUZEUM PLAKATU W WILANOWIE

Upamiętnianie rocznicy powstania styczniowego w sztuce ma długą tradycję. Już w latach 60. XIX wieku powstawały pierwsze prace rysunkowe, graficzne i malarskie. Niewiele jest natomiast plakatów związanych z kolejnymi rocznicami tego wydarzenia. W zbiorach Muzeum Plakatu w Wilanowie, oddziału Muzeum Narodowego w Warszawie znajduje się kilka prac graficznych związanych tematycznie z powstaniem 1863 roku. Są to wywieszki patriotyczne, plakaty informujące o loterii na rzecz weteranów, o wystawach prac i pamiątek związanych z powstaniem oraz jeden plakat zaprojektowany na 150. rocznicę tego wydarzenia w 2013 roku.

PATRIOTYCZNE WYWIESZKI OKIENNE

W artykułach poświęconych obchodom 50. rocznicy Powstania Styczniowego można przeczytać o kilkudniowych uroczystościach, jakie odbywały w 1913 roku w Galicji. W tekstach tych znalazły się również wzmianki na temat patriotycznych wywieszek. Gazeta krakowska „Nowa Reforma" pisała: „Towarzystwo Szkoły Ludowej wydało nalepki do iluminacyi kartkowej. Dochód z rozprzedaży tych nalepek przeznaczony jest w całości na rzecz weteranów z 1863 roku"[1]. W wydawanej we Lwowie gazecie „Słowo Polskie" można było przeczytać: „W mieście samem znać było ożywienie niezwykłe. W oknach błyszczały nalepki amarantowe, wydane przez TSL [Towarzystwo Szkół Ludowych] na rzecz weteranów [...]"[2].

Plakietki okienne, nazywane też nalepkami, naklejkami, wyklejkami, wywieszkami lub ulotkami to grafiki patriotyczne mające na celu upamiętnienie wydarzeń historycznych i zamanifestowanie tej pamięci w domach, urzędach i gmachach publicznych. Projektowali je zarówno uznani artyści jak np. Antoni Procajłowicz czy Wojciech Jastrzębowski, a także twórcy, którzy nie sygnowali swoich prac i pozostają nieznani. Nalepki drukowane były w dużych nakładach i sprzedawane przez Towarzystwa Czytelni Ludowych oraz w księgarniach, aptekach, składach oraz u kierowników szkół.

W zbiorach Muzeum Plakatu znajdują się trzy naklejki związane z obchodami rocznicy Powstania Styczniowego w 1916 roku.

---

[1] *1863-1913. Lwów, 13 stycznia, (Program lwowskiego obchodu narodowego 50 rocznicy walki o niepodległość)* „Nowa Reforma", numer popołudniowy, 1913, nr 23, z dnia 15.01.1913, s. 2

[2] „Słowo Polskie", R. 18, z dnia 09.09.1913, cytat w artykule M.: Wojtylak *Gloria Victis 1863-1864 – Pamięć i tradycja* w 150. rocznicę wybuchu Powstania Styczniowego na Ziemi Łowickiej, Archiwum Państwowe m. St. Warszawy oddział w Łowiczu, https://www.warszawa.ap.gov.pl/powstanie/lowicz/02.html (dostęp 07.08.2023)

Il. 1 Antoni Procajłowicz, *22 STYCZNIA 1863–1916*, nalepka okienna, litografia barwna, 1916, Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inw. Pl. 8435/1 MNW)

Il. 2 Autor nieznany, 1863 22 I 1916, nalepka okienna, litografia barwna, 1916, Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inw. Pl. 8433/1 MNW)

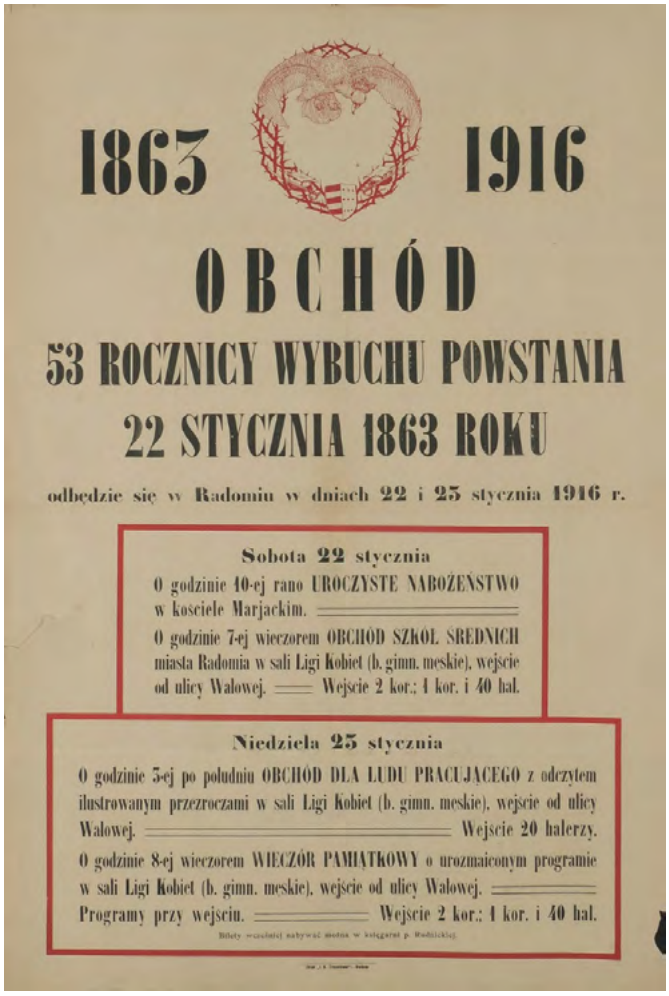

Il. 3 Autor nieznany, *1863-1916. Obchód 53 rocznicy wybuchu powstania I 22 stycznia 1863*, litografia barwna, 1916, Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inw. Pl 8987/1 MNW)

Il. 4 Autor nieznany, *1863*, linoryt,1916, Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inw. Pl. 8432/1 MNW)

Wywieszka projektu Antoniego Procajłowicza, żołnierza Legionów Polskich, kierownika Centralnego Biura Wydawnictw Naczelnego Komitetu Narodowego to barwna, dekoracyjna litografia z wyeksponowaną na czerwonym tle datą 22 stycznia 1863 –1916. Poniżej artysta umieścił skrzyżowaną szablę i gałązkę palmową, symbole walki i męczeństwa. Napis otoczony jest bogatym ornamentalnym wieńcem z liści dębu, stylizowanych palmet i roślinnej wici. Po wieńcem umieszczone są litery A P inicjał artysty Antoniego

Procajłowicza. Nalepka wydana i rozpowszechniana była w Królestwie Polskim[3].

Drugą naklejkę nieznany z imienia i nazwiska artysta wykonał przy użyciu tylko jednej, czerwonej barwy. Przedstawia ukazaną centralnie koronę z cierni, obejmowaną skrzydłami przez białego orła. Pokryte delikatnymi piórami skrzydła ptaka między ostrymi kolcami to wymowny symbol cierpienia i męczeństwa powstańców. Na dole korony cierniowej umieszczona została dwudzielna tarcza herbowa po prawej z poziomymi pasami, a po lewej z umieszczonymi w trzech rzędach gwiazdami. Jest to herb ziemi sandomierskiej. Po bokach tarczy herbowej, między cierniami widoczne są dwie czapki krakuski (rogatywki bez daszka, obszyte futrem) będące w czasie powstania najczęstszym elementem umundurowania partyzantów oraz dwie szable. W centrum przedstawienia, w środku cierniowej korony umieszczone są daty 1863 22 I 1916.

W opracowaniu tej litografii widoczny jest kontrast delikatnych, cienkich i drobnych kresek w sylwetce orła i symbolach powstańczych oraz wyrazistego rysunku, grubych, wypełnionych czerwonym kolorem gałęzi cierniowych, które dominują w tym przedstawieniu.

Przedstawienie orła, którego skrzydła obejmują koronę cierniową, znajdujące się na wywieszce wykorzystane zostało również na plakacie informującym o obchodach 53. rocznicy powstania w Radomiu. Na tym typograficznym plakacie wizerunek orła i korony umieszczono między datami 1863 1916 w górnej części afisza. Przedstawienie jest w tym samym rozmiarze co na omawianej wywieszce. Obecność na dwóch różnych drukach potwierdza popularność i siłę tego symbolicznego obrazu.

---

[3] A. Myślińska, *Wydawnictwa legionowe związane z powstaniem styczniowym*, [w:] „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa", Kraków 2013, s. 86-87

Trzecia naklejka ze zbiorów Muzeum Plakatu to również praca anonimowego twórcy, wykonana została w technice linorytu czerwoną farbą. W centrum znajduje się wizerunek orzełka, który był noszony na czapkach powstańców styczniowych. Poniżej ukazano kompozycję z panoplii – włóczni i szabel, a na dole datę 1863. Całość przedstawienia ujęta jest w dekoracyjną ramę z zawiniętymi krawędziami przypominającą kartusz.

Druki wydawane z okazji rocznic Powstania Styczniowego w czasie I wojny światowej łączą motywy z symboliki religijnej związanej z cierpieniem i męczeństwem (korona cierniowa, liście palmowe) z elementami triumfalnymi – wieńce laurowe, liście dębu oraz elementami militarnymi. Na grafikach pojawiają się kompozycje z panopliami, a w szczególności szablami oraz symbolicznymi częściami ubioru: rogatywką i orzełkiem noszonym na czapkach powstańców. Przedstawienia te łączono z okolicznościowymi napisami i datami.

PLAKATY

Pracą ukazującą ideę łączenia Powstania Styczniowego z walkami Legionów jest plakat z 1917 roku zachęcający do zakupu losów Dobroczynnej Loterii Klasowej Legionów Polskich. Idea łączności walk powstańczych z XIX wieku i współczesnej sytuacji żołnierzy Legionów to temat, który wielokrotnie był poruszany przez Marszałka Józefa Piłsudskiego. Legioniści uważani byli za egzekutorów testamentu powstańców 1863 roku, kontynuujących tradycje oręża i walk narodowo-wyzwoleńczych[4]. Loteria zatwierdzona przez Cesarstwo Niemieckie rozpoczęła się we wrześniu 1917 roku. Połączenie loterii pomocowej na rzecz inwalidów, wdów i sierot legionowych ze wsparciem weteranów Postania Styczniowego jest odzwierciedleniem myśli popularyzowanej przez Piłsudskiego.

[4] W. Milewska, *Niepodległość. Wokół myśli historycznej Józefa Piłsudskiego*, Muzeum Narodowe w Krakowie, 2018, s.48-49

II. 5. Autor nieznany (sygn. J.T.M) , *Polacy! Pamiętajcie o inwalidach, wdowach i sierotach legionowych. Nie zapominajcie o weteranach z 1863 roku! Spieszcie z pomocą dwu pokoleniom które walczyły i krew przelewały za wolność Polski! Kupując losy loteryi klasowej Legionów Polskich macie perspektywę wielkich wygranych i spełniacie równocześnie czyn humanitarny!* Litografia barwna, 1917, Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inw. Pl. 28058/1 MNW)

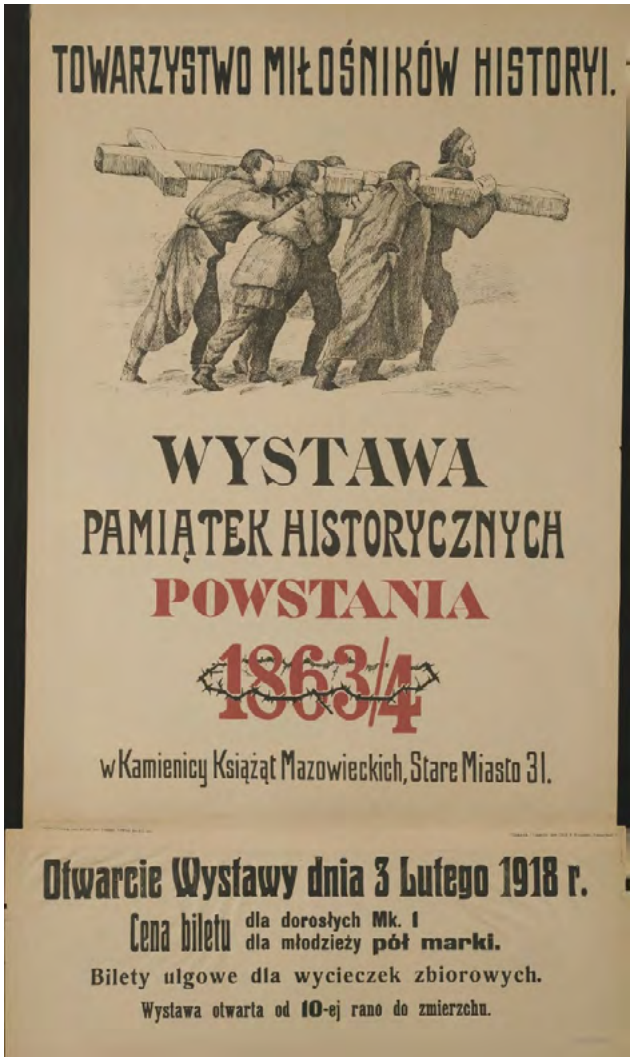

II. 6 Autor nieznany, Wystawa pamiątek historycznych powstania 1863/1864, litografia barwna, 1918, Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inw. Pl. 5648/1 MNW)

II. 7 Autor nieznany, *Wystawa 3 cyklów Grottgera oraz wystawa druków i rękopisów z okresu powstania styczniowego*, litografia barwna, 1937 Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inw. Pl. 5648/1 MNW)

W odczycie, który wygłosił w lutym 1912 roku w Szkole Nauk Społeczno-Politycznych mówił: „Szczerze pragnę zbudować most między teraźniejszym pokoleniem a pokoleniem 1863 r. I sądzę, że gdybym miał przed sobą ludzi z tamtych czasów, to powiedzieliby mi tak, jak ja to sobie nieraz mówię: zginęliśmy nie darmo i nauka dla was ze śmierci naszej płynąc

może”[5]. Na plakacie reklamującym loterię wymowa znajdującego się na nim tekstu „...śpieszcie z pomocą dwu pokoleniom, które walczyły i krew przelewały za wolność Polski! (...) Spełniacie równocześnie czyn humanitarny!” wzmocniona została obrazem przedstawionego od tyłu żołnierza bez nogi i kobiety z dwójką małych dzieci. Te anonimowe postacie, ukazane bez twarzy stają się reprezentantami osób zaangażowanych w walkę w czasie Powstania Styczniowego i I wojny światowej oraz wszystkich ofiar, które potrzebują finansowego wsparcia.

Kolejne prace to plakaty do wystaw grafik i pamiątek związanych z powstaniem 1863, na których znalazły się fragmenty dzieł innych artystów.

Wydarzeniem rocznicowym w 1918 roku była wystawa pamiątek z Powstania Styczniowego zorganizowana przez Towarzystwo Miłośników Historii. Pokaz miał miejsce w kamienicy książąt Mazowieckich na Starym Mieście w Warszawie. Na ekspozycji zaprezentowano dokumenty, fotografie, pamiątki powstańcze i wydawnictwa rocznicowe. Afisz powstały do tej wystawy informował o miejscu, a osobny, doklejony pas papieru zawierał informacje o dacie otwarcia i cenie biletu. Nieznany autor wykorzystał rysunek Artura Grottgera *Z krzyżem po śniegu*, przedstawiający grupę pięciu Sybiraków niosących duży krzyż. Rysunek Grottgera datowany jest na lata 1863–1867 i znajduje się w Archiwum Pawlikowskich w Bibliotece Jagiellońskiej. Na plakacie napisana czerwonym kolorem, dużymi cyframi data 1863/4 opleciona jest cierniami.

Na literniczym afiszu informującym o wystawie z 1937 roku w Muzeum Narodowym w Warszawie, na której

[5] J. Piłsudski, *Pisma zbiorowe*, Wydanie prac dotychczas ogłoszonych drukiem, oprac. J. Stachiewicz, M. Sokolnicki et al., Warszawa 1937 t. III, s. 141

zaprezentowano 3 cykle Artura Grottgera, druki i rękopisy z Powstania Styczniowego wykorzystany został rysunek Grottgera z 1861 roku *Pierwsza ofiara* wchodzący w skład cyklu *Warszawa I*.

W roku 1963 przypadała 100. rocznica Powstania Styczniowego, obchodzona jako oficjalne święto państwowe. Uroczystości i obchody miały przekazywać odpowiednie treści propagandowe, a samo wydarzenie pokazane było jako zryw rewolucyjny łączący walkę o niepodległość z walką klasową. W relacjach na temat obchodów 100. rocznicy powstania wymieniane były uroczyste akademie i manifestacje patriotyczne, wydawano okolicznościowe publikacje, w szkołach uczono pieśni powstańczych. Gazety takie jak „Trybuna Ludu", „Żołnierz Polski", „Polityka" czy „Sztandar Ludu" publikowały relacje z odbywających się imprez, wystaw, odsłonięcia pamiątkowych tablic i okolicznościowych konferencji. W licznych artykułach nie ma jednak informacji i zdjęć plakatów, które mogłyby wzmocnić działanie propagandowe obchodów tej rocznicy.

W zbiorach Muzeum Plakatu jest tylko jeden plakat związany z 100. Rocznicą Powstania Styczniowego. Powstał do wystawy zorganizowanej w Londynie przez Towarzystwo Przyjaciół Fawley Court. Na druku zaprojektowanym przez Mieczysława Paszkiewicza wykorzystano fragment grafiki *Postój polskich ochotników w lesie na Litwie w czasie Powstania Styczniowego*. Praca ta była opublikowana pierwotnie w francuskiej gazecie „L'Illustration. Journal Universel" w numerze 1059 z 13 czerwca w 1863 roku i wykonana przez Théophile Schulera na podstawie szkicu specjalnego korespondenta. Za autora tego pierwotnego szkicu uważany jest Michał Elwiro Andriolli[6].

---

[6] Piotr Paweł Gach, *Powstanie styczniowe na łamach paryskiego tygodnika „L'Illustration. Journal Universel"* [w:] „Niepodległość i Pamięć", 2003, 10, 1 (19), s. 28

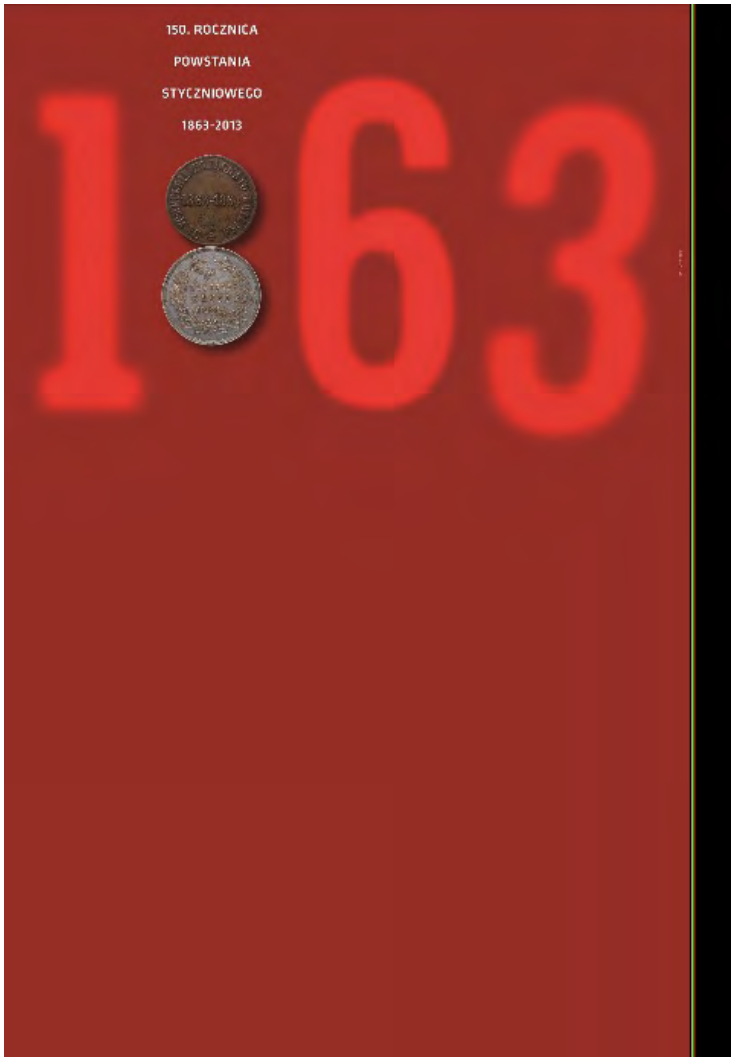

II. 8 Mieczysław Paszkiewicz, *1863-64. Wystawa druków, rękopisów i pamiątek dotyczących Powstania Styczniowego ze zbiorów Kolegium Księży Marianów w Fawley Court*, offset barwny, 1964, Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inw. Pl. 1160/1 MNW)

II. 9 S. Janiak, W Michorzewski, *150. rocznica powstania styczniowego1863-2013*, 2013, druk cyfrowy Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (nr inw. Pl. 36416/1 MNW)

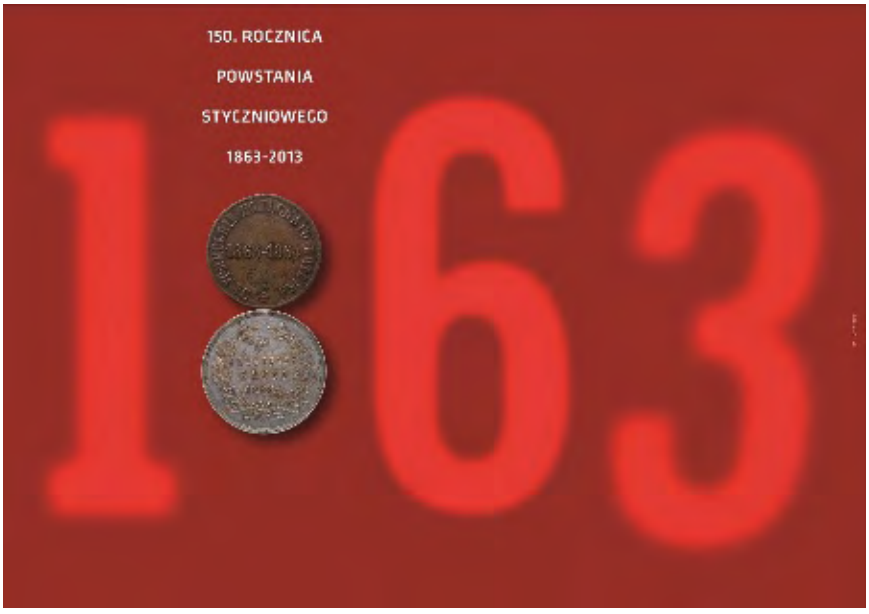

W 2013 roku przypadała 150. rocznica Powstania Styczniowego. Z tej okazji Sławomir Janiak i Witold Michorzewski przygotowali wspólnie plakat upamiętniający to wydarzenie. Praca była prezentowana na odbywającym się w Muzeum Plakatu w Wilanowie 16. Salonie Plakatu Polskiego w roku 2013[7].

Na czerwonym tle ukazane są nieostre, lekko rozmyte czerwone cyfry roku 1863, zamiast brakującej cyfry 8 umieszczone są zdjęcia dwóch medali.

Zdjęcie medalu na dole to pamiątkowa odznaka, która została ustanowiona we Lwowie w roku 1888 w 25. rocznicę wybuchu Powstania Styczniowego z inicjatywy jego weteranów. Na plakacie ukazany jest rewers medalu z umieszczonym w centrum napisem *Towarzysz broni 1863/4*, otoczonym wieńcem z liśćmi laurowymi i dębowymi. Odznaka ta była wykonana ze srebra i nabywana przez weteranów na własny koszt. Nad polskim medalem umieszczone jest zdjęcie brązowego medalu z napisem w języku rosyjskim „За усмирение польского мятежа" (Medal za Uśmierzenie Buntu Polskiego) i datami 1863-1864. Było to odznaczenie Imperium Rosyjskiego ustanowione ukazem cara Aleksandra II dla nagradzania osób tłumiących Powstanie Styczniowe.

Umieszczenie w kompozycji dwóch medali nadawanych osobom walczącym po przeciwnych stronach jest ważnym elementem budującym wymowę tego plakatu. Zestawienie medalu polskich weteranów i carskiego odznaczenia dla osób tłumiących walki powstańcze w jednej przestrzeni, zwraca uwagę, że w bitwach są dwie strony, pokonani i zwycięzcy. W tym plakacie odznaczenie rosyjskie góruje nad polskim, co można interpretować jako znak klęski powstańców i zwycięstwa

[7] *16 Salon Plakatu Polskiego, 4 czerwca – 31 sierpnia 2013*, katalog Muzeum Plakatu w Wilanowie, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie 2013, s.39, s.125

Rosjan. Oba medale to fotograficzne, wyraźne i ostre przedstawienia kontrastujące z rozmytymi cyframi z daty 1863. Dodatkowo znajdująca się na końcu cyfra 3 jest przechylona i umieszczona niżej. Daje to wrażenie ruchu i osuwania. Jeden z autorów plakatu, Witold Michorzewski w rozmowie o tym projekcie powiedział, że zabieg ten miał być zobrazowaniem procesu zapominania, zaniku wiedzy i pamięci o historii i uczestnikach powstania[8].

Obchodzona w 2023 roku 160. rocznica powstania styczniowego dzięki konkursowi na plakat zorganizowanemu przez Muzeum Niepodległości ma liczną reprezentację w plakatach. Prace powstałe na konkurs, autorstwa zarówno artystów profesjonalnych jak również amatorów i uczniów szkół średnich to różnorodne przykłady przetłumaczenia na język plakatu idei powstania, nawiązań historycznych i odwoływania się do symboli narodowych.

Dobór i układy barw, kompozycje syntetycznych obrazów, liter i cyfr na plakatach powstałych w 2023 roku to artystyczne komunikaty mówiące o historii językiem współczesnych twórców sztuki ulicy. Warto ten przekaz odczytać.

Bożena Pysiewicz

[8] Wypowiedź artysty w rozmowie telefonicznej z Bożeną Pysiewicz przeprowadzona w czerwcu 2023 roku.

Bożena Pysiewicz, Absolwentka historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim, kustosz i kuratorka Muzeum Plakatu w Wilanowie, oddziału Muzeum Narodowego w Warszawie. Związana z muzealnictwem od blisko ćwierć wieku. Pracując z muzealną publicznością tworzyła programy i wystawy dla różnych grup odbiorców, muzealny wolontariat oraz zespół edukatorów. Pełniła funkcje koordynatora wolontariatu, z-ca kierownika i p.o. kierownika Działu Edukacji w Muzeum Narodowym w Warszawie. Realizowała wiele nowatorskich, partycypacyjnych projektów, które zdobyły wiele nagród, m.in.: Grand Prix muzealnego wydarzenia roku Sybilla 2016 (projekt i wystawa *W Muzeum wszystko wolno.*), nagrody w konkursie na Mazowieckie Zdarzenie Muzealne Wierzba i na Warszawską Nagrodą Edukacji Kulturalnej, a także nagroda Onetu przyznana głosami publiczności za projekt edukacyjny. Wykładowczyni, edukatorka, trenerka modułów ECHOCAST, stypendystka MKiDN, autorka licznych publikacji z zakresu sztuki i edukacji muzealnej.

KATALOG WYSTAWY

Jerzy Dobrzyniecki

Studia na Wydziale Grafiki w Katowicach Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Zajmuje się: projektowaniem graficznym, malarstwem, rysunkiem, grafiką wydawniczą, grafiką cyfrową, projektowaniem reklamy, poezją. Członek ZPAP w Katowicach.

(Działalność w latach 2015-2023)

- 2015 – **1 Nagroda:** konkurs na logo Kolegium MISH UW;
- 2015 – Udział w wystawie: "Bezpieczeństwo Pracy". Konkurs na plakat 2015: „Praca a czas wolny";
- 2016 – Udział w wystawie: Tychy Art. 2016. Tyskie Środowisko Twórcze;
- 2016 – Udział w wystawie: XXI Edycja konkursu na plakat bezpieczeństwa pracy „Bezpieczeństwo przede wszystkim";
- 2017 – **1 Nagroda:** konkurs na logo 100-lecie PCK.
- 2017 – **Nagroda Grand Prix:** Konkurs „Praca Roku" (malarstwo), ufundowana przez Urząd Marszałkowski;
- 2018 – **Nagroda Główna:** Exlibris 100-lecie Niepodległości Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Pigonia w Krośnie;
- 2018 – **Wyróżnienie:** konkurs na baner 20-lecie PWSZ w Krośnie;
- 2018 – Udział w wystawie: VIII Ogólnopolski Konkurs Malarski „Triennale z martwą Naturą", Galeria Sztuki Sieradz;
- 2018 – Udział w wystawie pokonkursowej: „Praca Roku". ZPAP Okręg Katowicki;
- 2019 – **1 Nagroda:** konkurs na projekt logo Uniwersyteckiego Centrum Klinicznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego;
- 2020 – Udział w wystawie: XXIX edycja konkursu na plakat organizowanego przez Centralny Instytut Ochrony Pracy pt. „Biozagrożenia dzisiaj";
- 2020 – **Nagroda:** Prezesa Adama Dutkiewicza, ZPAP Katowice. V Triennale Malarstwa ANIMALIS 2020;
- 2020 – Udział w wystawie: „Praca Roku", ZPAP Okręg Katowice;
- 2022 – Udział w wystawie: „Interdyscyplinarna Wystawa Zbiorowa", Okręg Katowice;
- 2022 – **Główna Nagroda:** Konkurs na logo „2023 Rok Mikołaja Kopernika", „Kopernika cztery dziewięciolecia" (łac. „Coppernici novennia quattuor");
- 2022 – **Praca nominowana:** międzynarodowy konkurs olsztyńskiej WBP na ekslibris pt. „Ruszył Ziemię" z okazji 550. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika;
- 2022 – Udział w wystawie: międzynarodowy konkurs na plakat „Biało-czerwono-biały" w Łazienkach Królewskich. Narodowe Centrum Kultury (NCK);
- 2022 – **Wyróżnienie honorowe:** plakat Dzień Krajobrazu 2022. pt. „Krajobraz doświadczam w pełni" oraz udział w wystawie w Łazienkach Królewskich;
- 2023 – **Nagroda:** 1 miejsce za plakat towarzyszący obchodom 160. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego. Konkurs zorganizowany przez Muzeum Niepodległości w Warszawie, objęty patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego oraz Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy.

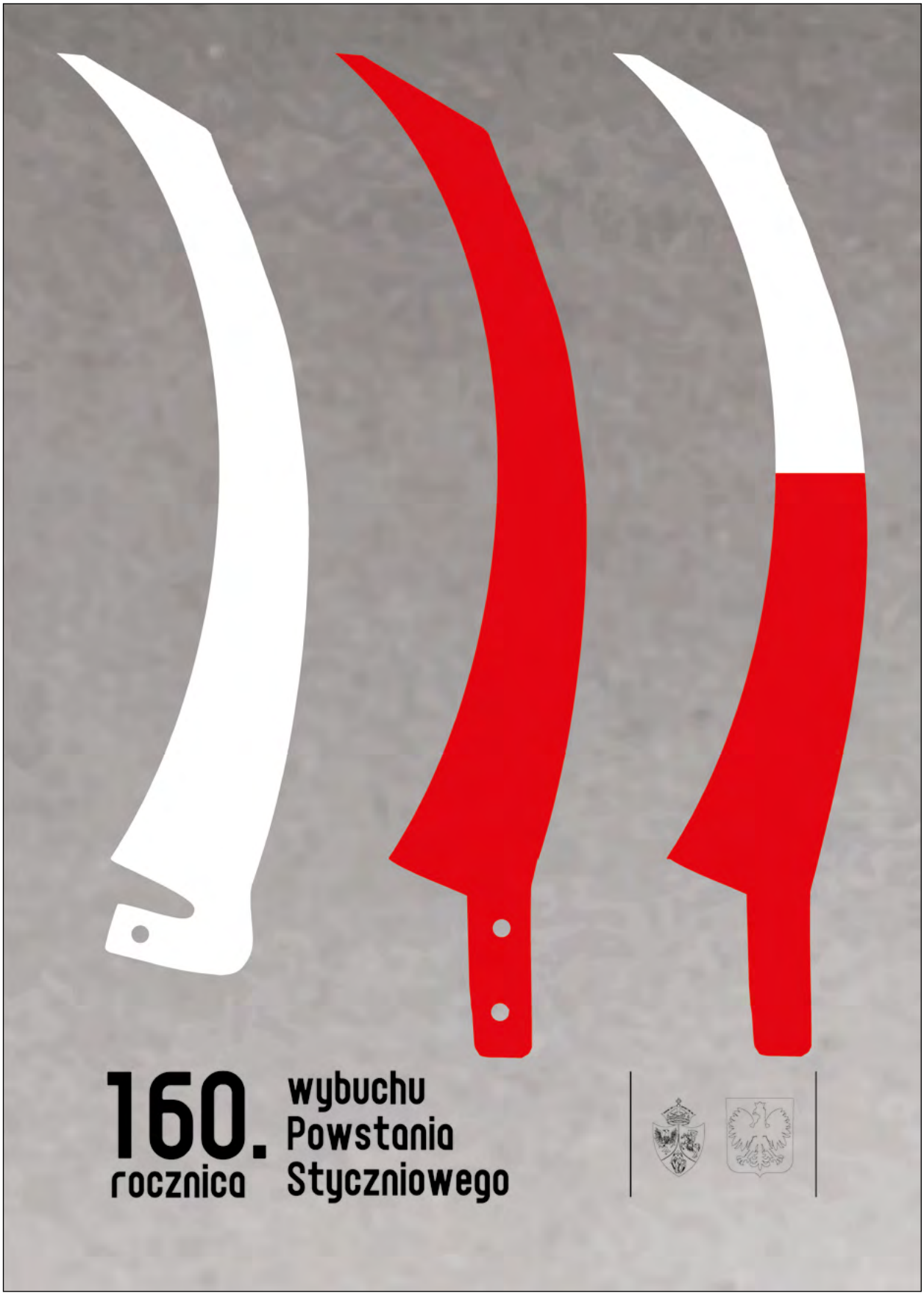

JERZY **DOBRZYNIECKI** I MIEJSCE

Lex Drewinski
– W plakacie odejmować znaczy dodawać.

Prof. dr hab. Lex Drewinski urodził się w 1951 r. w Szczecinie, skąd w 1976 r. przeniósł się do Poznania, podejmując studia w tamtejszej Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych (obecnie Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu) na Wydziale Malarstwa, Grafiki i Rzeźby. W 1981 r. w pracowni plakatu prof. Waldemara Świerzego uzyskał dyplom z wyróżnieniem. W latach 1983-1985 pracował jako reżyser i scenarzysta w Studiu Filmów Animowanych w Poznaniu, dla którego realizował autorskie filmy animowane. Od 1981 r. współpracował jako plakacista z „Pol-Filmem" w Warszawie. W 1985 r. wraz z rodziną wyemigrował do Berlina Zachodniego, gdzie m.in. kształcił się w charakterze grafika komputerowego. W 1992 r. wygrał konkurs na stanowisko profesora Grafik Design w Fachhochschule Potsdam w Poczdamie (Niemcy), gdzie aż do przejścia na emeryturę w 2017 r. prowadził samodzielną pracownię Grafik Design, Konzeption und Entwurf. Równolegle od 2010 r. do chwili obecnej jest profesorem w Akademii Sztuki w Szczecinie w Katedrze Projektowania graficznego na Wydziale Sztuk Wizualnych. W latach 2002-2016 współpracował jako felietonista z kwartalnikiem dla projektantów „2+3D". Od 1985 r. bierze udział w niemal wszystkich znaczących prezentacjach plakatu na świecie. W 2012 r. jego „LexICON A-Z" został wystawiony w Centre George Pompidou w Paryżu, jako przykład obiektu zapowiadającego XXI wiek.

Prace Lex Drewińskiego zostały nagrodzone ponad 200 nagrodami i wyróżnieniami, głównie międzynarodowymi. Były wystawiane na ponad 70 wystawach indywidualnych m.in. w Atenach, Barcelonie, Berlinie, Damaszku, Guadalajarze, Londynie, Madrycie, Nikozji, Meksyku (mieście), Odense, Pekinie, Salonikach, Sztokholmie, Quito (Ekwador) i innych.

Znajdują się w kolekcjach m.in.: Muzeum Projektowania — Zurych; Muzeum Franz Mayer — Meksyk (miasto); Muzeum Sztuki Dieselkraftwerk — Cottbus; Muzeum Narodowe w Poznaniu; Muzeum Plakatu — Warszawa Wilanów; Folkwang Muzeum (Niemieckie Muzeum Plakatu) — Essen; Muzeum Andrieja Sacharowa — Moskwa; Muzeum Karykatury — Warszawa; Muzeum Plakatu — Ogaki; Mönchehaus Muzeum — Goslar; Muzeum Humoru i Satyry — Gabrowo; Państwowe Muzeum na Majdanku — Lublin; Memorial Museum — Mons; Muzeum Historii — Bonn; Muzeum Sztuki — Tel Awiw; Dom Historii Europejskiej — Bruksela; Muzeum Wiktorii i Alberta — Londyn.
Od 2002 roku członek honorowy Stowarzyszenia Twórców Grafiki Użytkowej. Honorowy Ambasador Szczecina. Mieszka i pracuje w Niemczech i w Polsce.

www.lexdrewinski.com

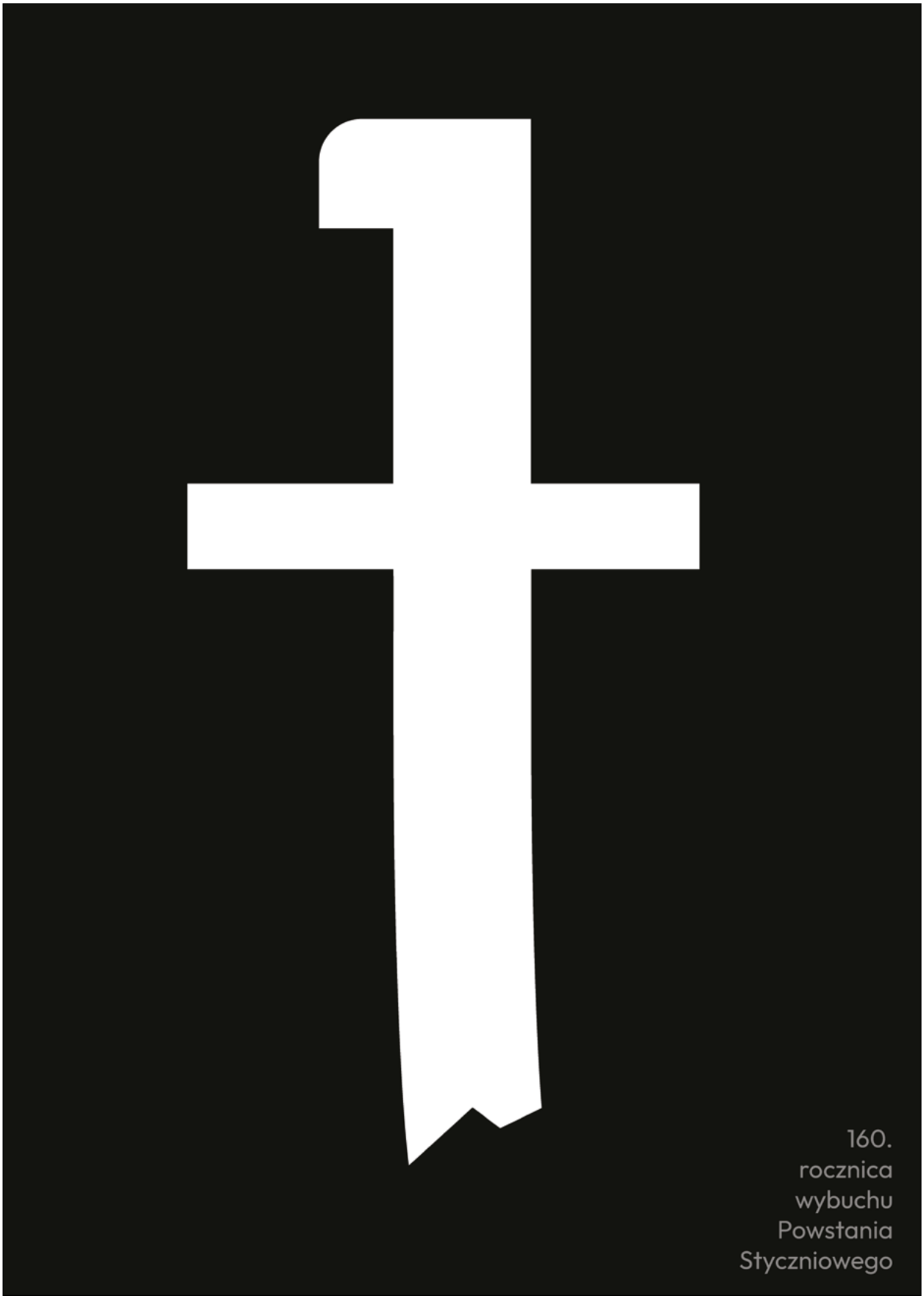

LEX **DREWIŃSKI** II MIEJSCE

Wojciech Szpor

Absolwent wydziału grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Dyplom uzyskał w 1994 roku. Po studiach do 2001 roku pracował jako asystent w pracowni grafiki warsztatowej na macierzystej uczelni. Równolegle rozwijał swoje umiejętności w grafice użytkowej.

Ma w dorobku prawie 30 lat pracy dla największych agencji reklamowych na świecie. Nagradzany na konkursach reklamowych polskich i międzynarodowych, w tym 15 nagród KTR, nagrody EFFIE oraz 5 nominacji i statuetkę brązowego lwa w Cannes Lions.

Obecnie przeniósł swoje zainteresowania na tworzenie kampanii employer brandingowych i ściśle współpracuje z Pracownią EB. Żeby pozostać na bieżąco z językiem graficznym współczesnej komunikacji postanowił spróbować swych sił w konkursach designerskich.

Niniejsza praca jest próbą tego działania.

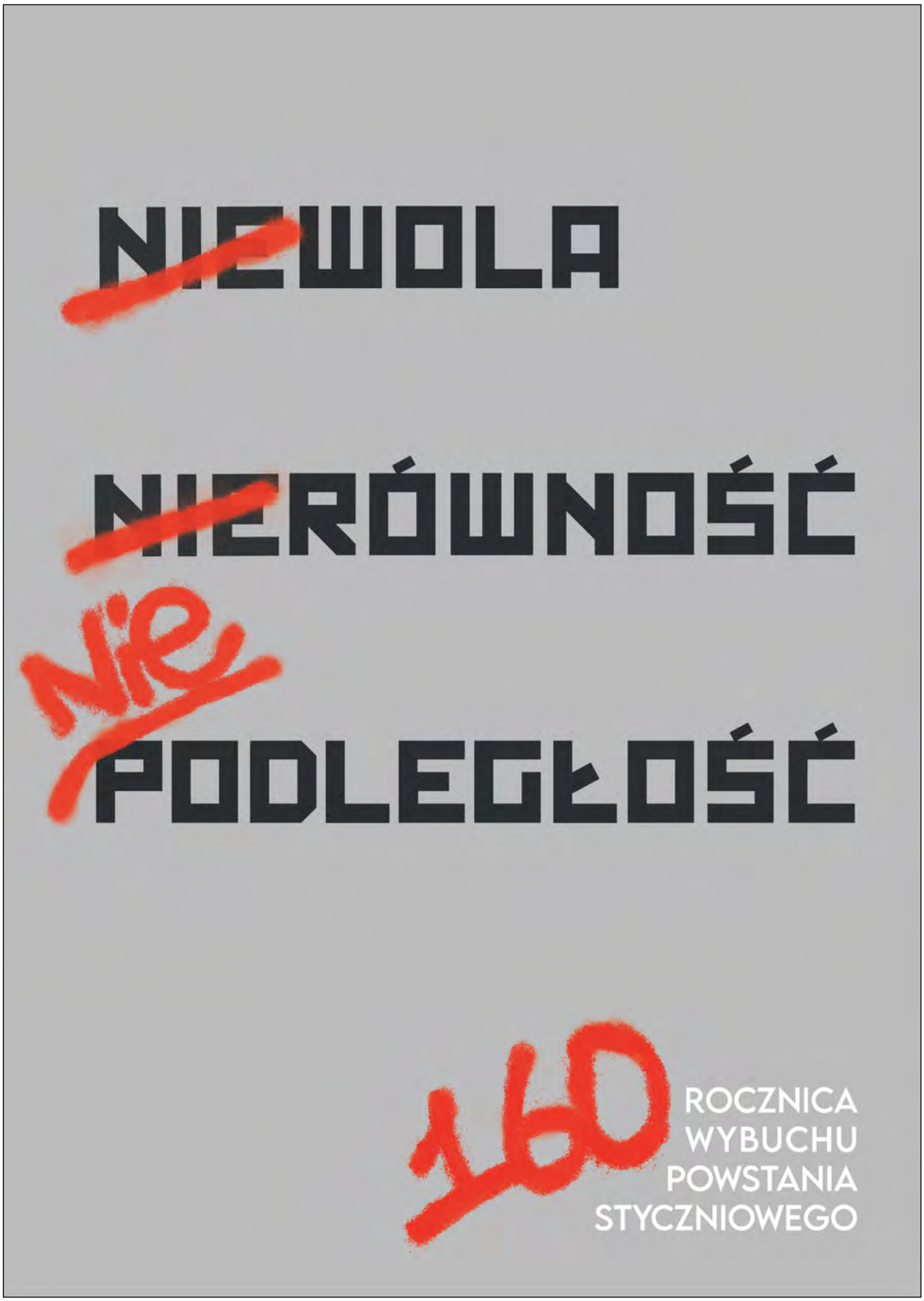

WOJCIECH **SZPOR** III MIEJSCE

SZYMON **SZYMANKIEWICZ** WYRÓŻNIENIE

AGNIESZKA **GARBARCZYK** WYRÓŻNIENIE

MARTA **PELIKAN** WYRÓŻNIENIE

BARTOSZ **TROJANOWSKI** WYRÓŻNIENIE

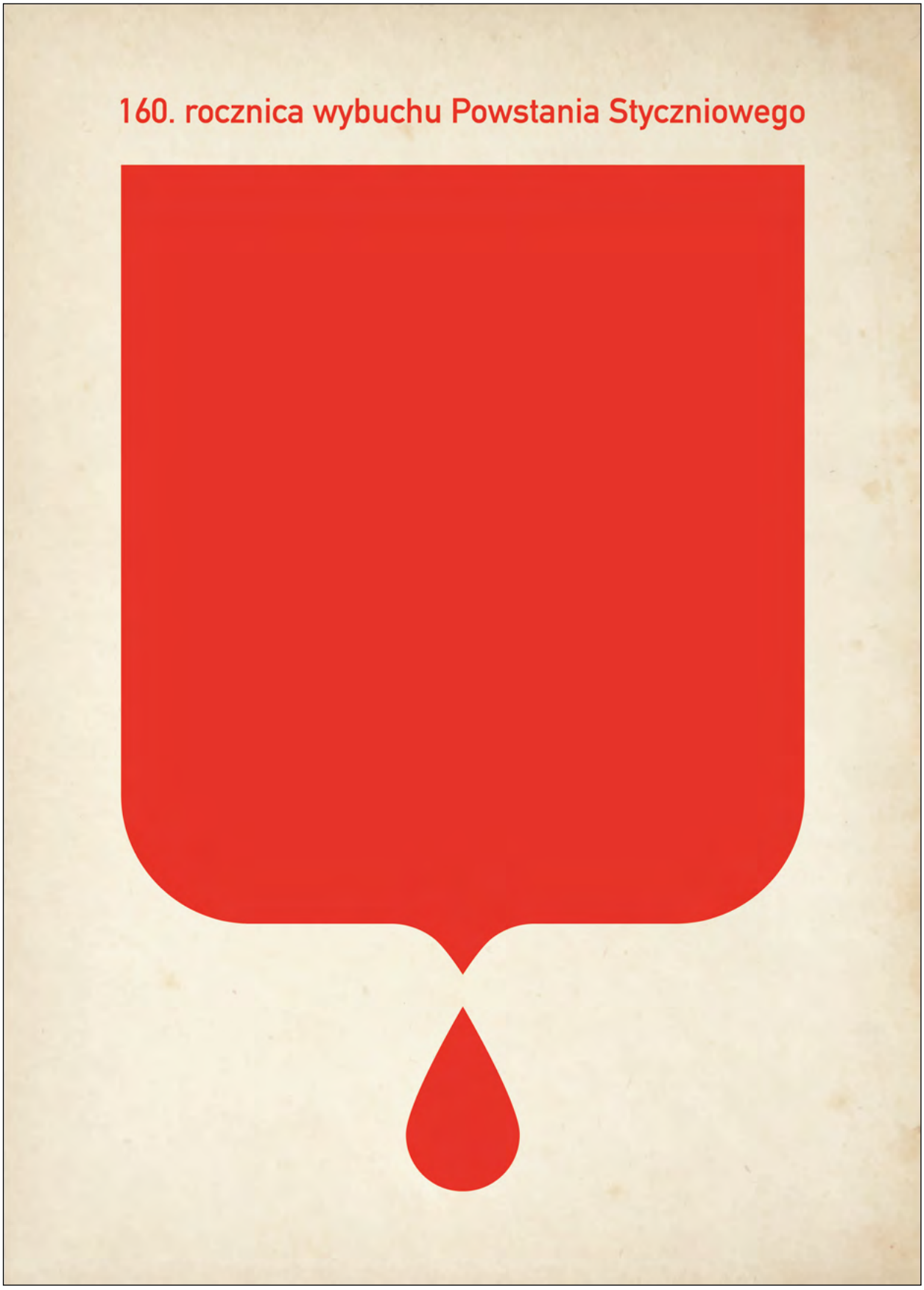

AGATA **ADASZEK** WYRÓŻNIENIE

KACPER **ŚWITALSKI** FINAŁOWE

KAMIL **SKRZYPIEC** FINAŁOWE

ŁUKASZ **BYŚ** FINAŁOWE

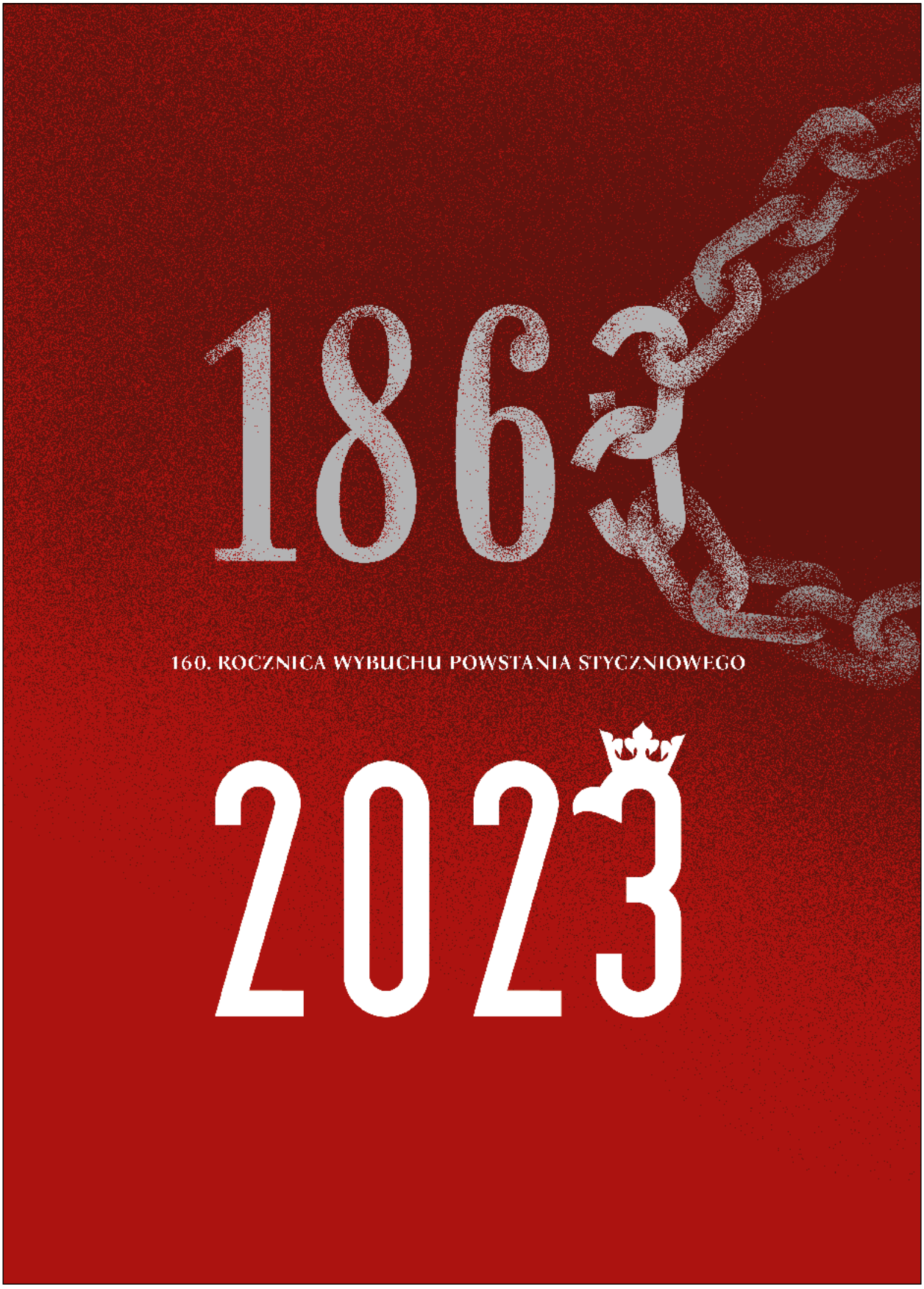

WIESŁAW **ŁYSAKOWSKI** FINAŁOWE

OLGA **HALOTA** FINAŁOWE

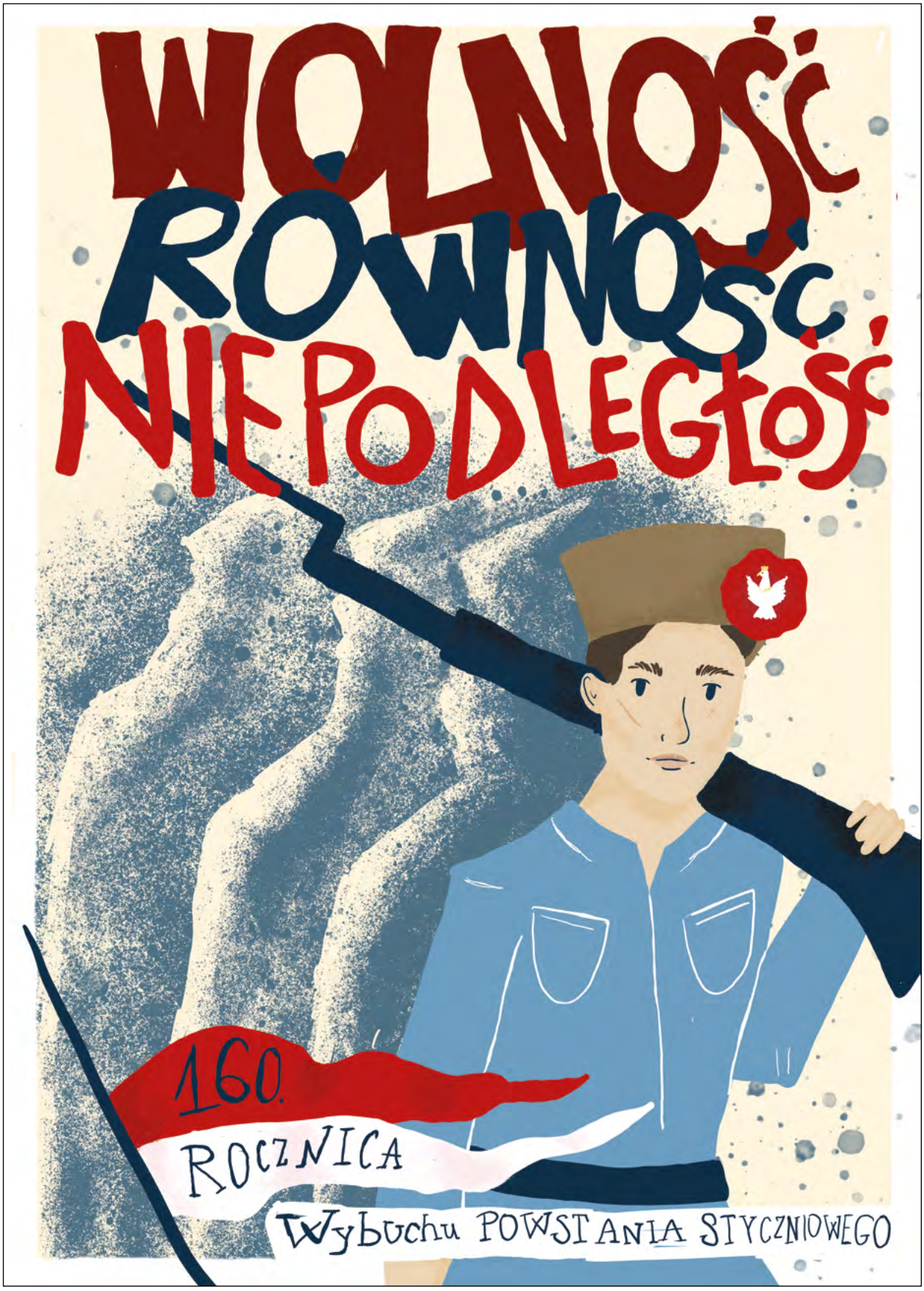

JULIA **REJMER** FINAŁOWE

BARTŁOMIEJ **GERŁOWSKI** FINAŁOWE

DAWID **CELEK** FINAŁOWE

PRZEMYSŁAW **KRUPSKI** FINAŁOWE

MAŁGORZATA **KRÓL** FINAŁOWE

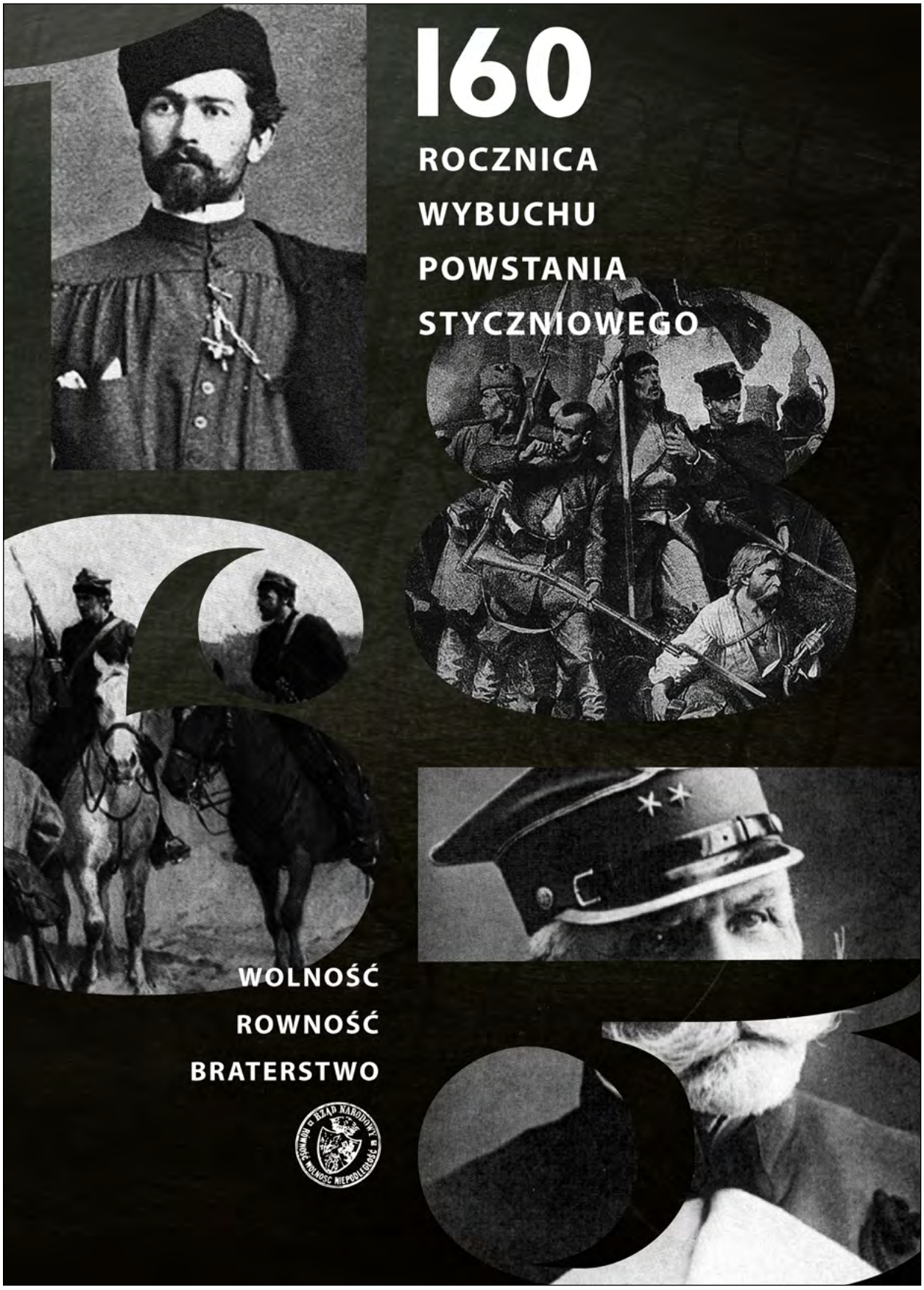

TAMARA **KWIATKOWSKA** FINAŁOWE

AMBROŻY **DAŃKO** FINAŁOWE

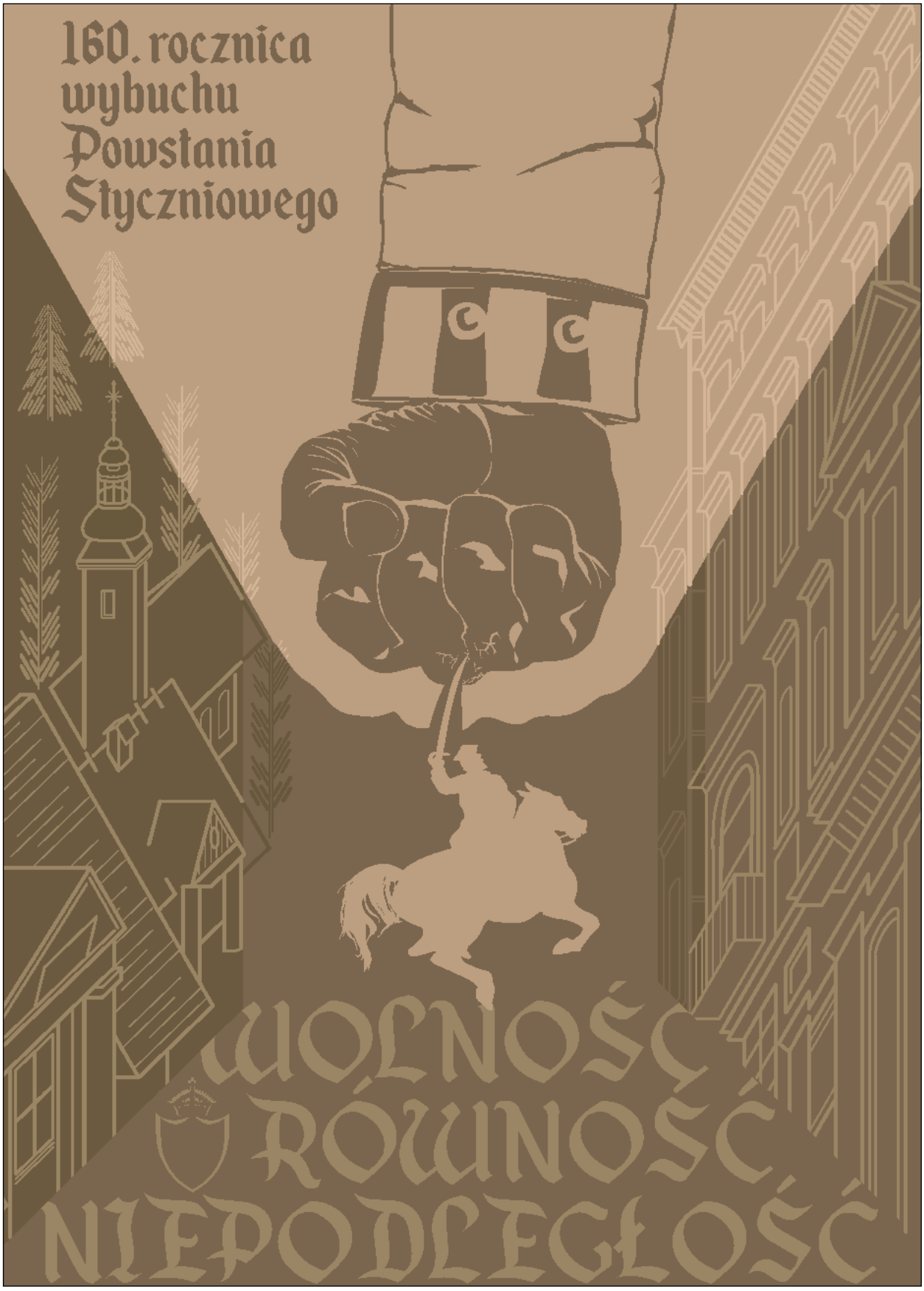

KAROLINA **WRÓBEL** FINAŁOWE

GABRIELA **GŁUSZEK** FINAŁOWE

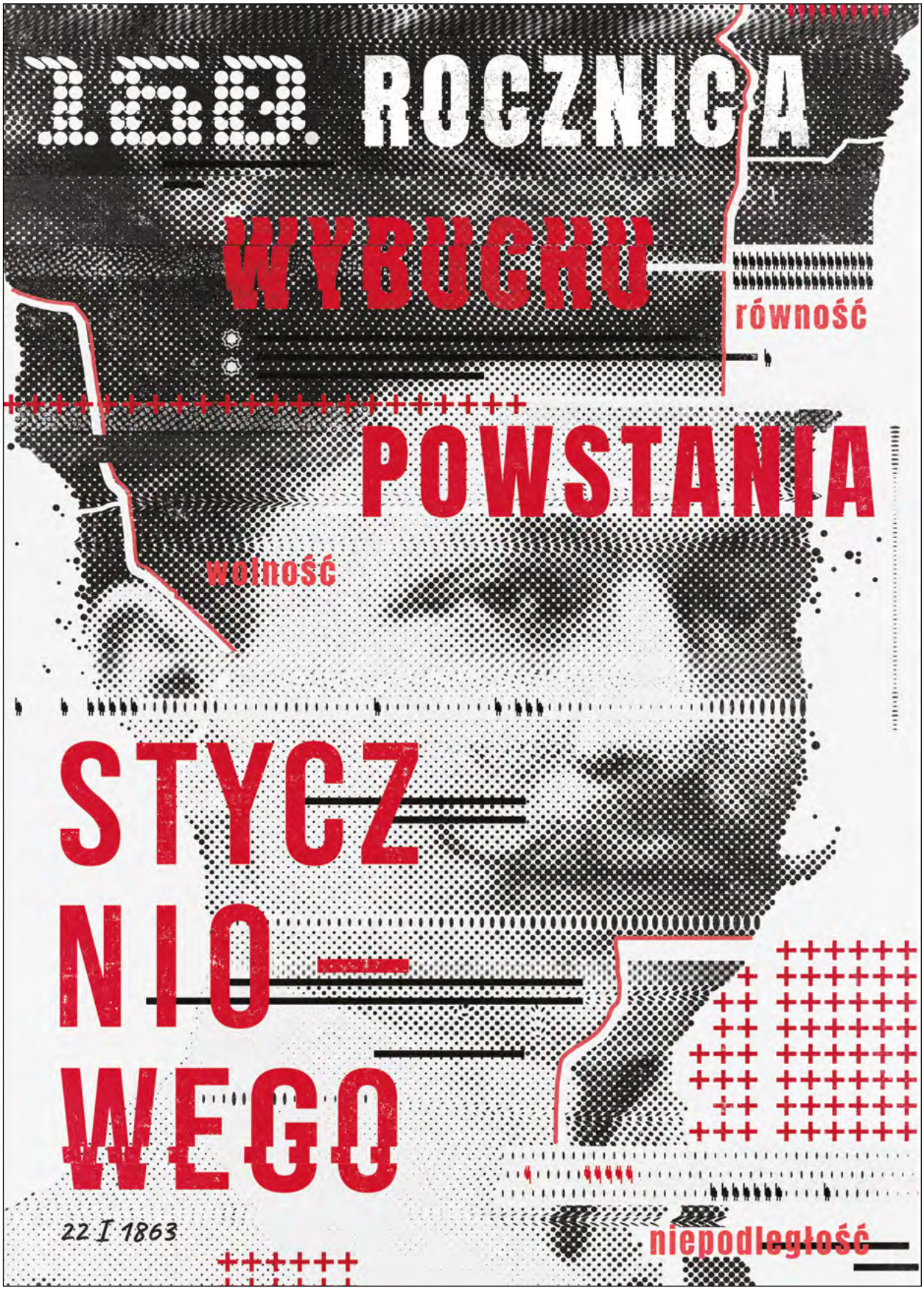

REMIGIUSZ **SZULC** FINAŁOWE

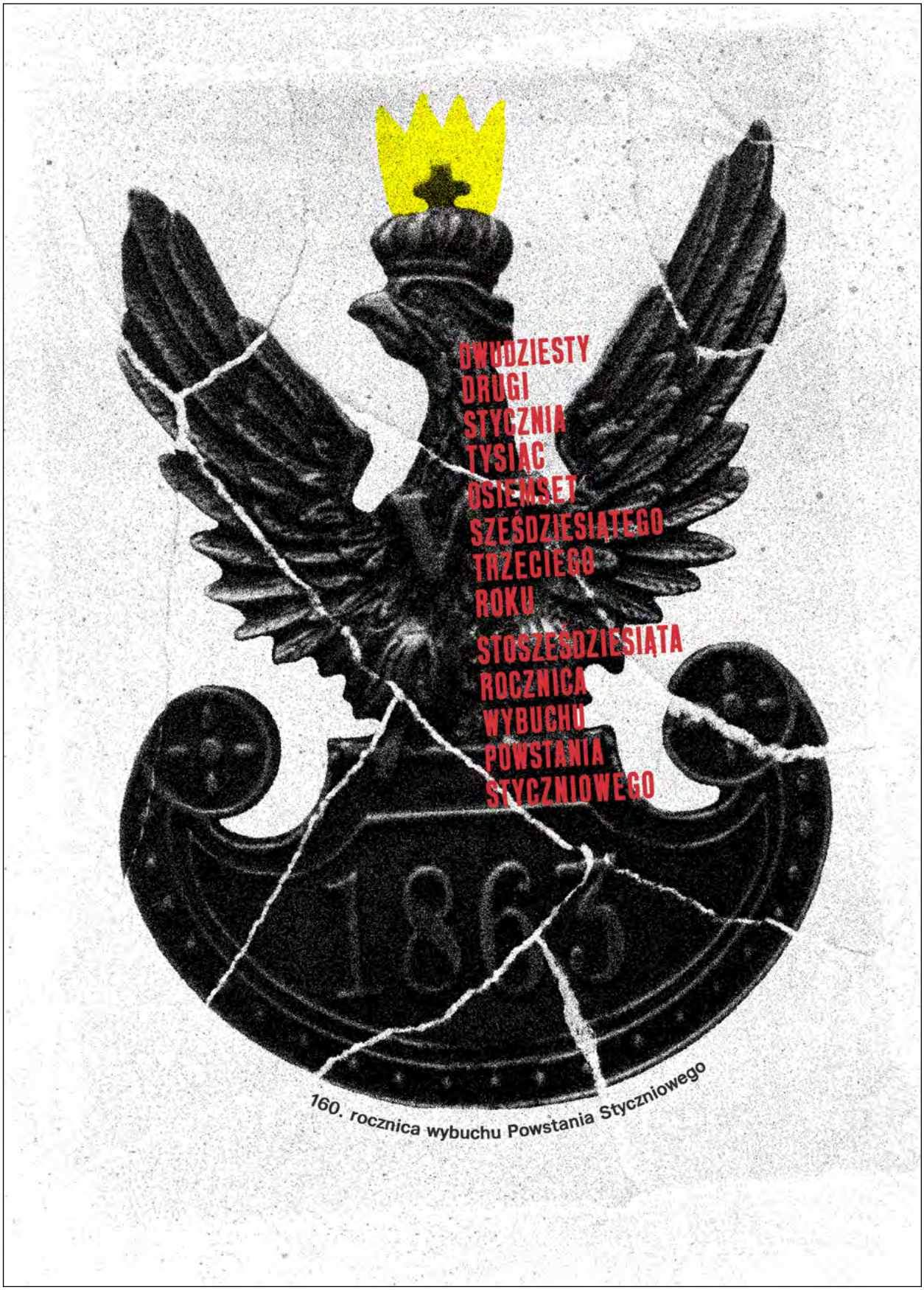

PIOTR **PIETRZAK** FINAŁOWE

BARTEK ZYGMUNT **SIEGMUND** FINAŁOWE

SZYMON **ŁACHETA** FINAŁOWE

OBRADY KOMISJI – FOTORELACJA

Na podstawie Regulaminu Konkursu w dniu 24 maja 2023 roku odbyły się obrady Komisji w składzie:

• **Przemysław Gast** (Przewodniczący Komisji) – specjalista ds. promocji i marketingu, Muzeum Niepodległości w Warszawie

• **prof. Paweł Nowak** – artysta, malarz, profesor sztuk plastycznych, pracownik naukowy Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie

• **prof. Artur Krajewski** – artysta, malarz, rysownik, artysta multimedialny, profesor Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie

• **Magdalena Ulejczyk** – Dyrektor Mazowieckiego Instytutu Kultury

• **dr Beata Michalec** – Zastępca dyrektora ds. programowych Muzeum Niepodległości w Warszawie

• **Bożena Pysiewicz** – Kurator Muzeum Plakatu w Wilanowie

• **Sylwia Popławska** – konserwator zabytków w Dziale Zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie

Funkcję sekretarza konkursu pełniła **Weronika Krzemień**, adiunkt w Dziale Zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie.

MUZEUM
NIEPODLEGŁOŚCI

MUZEUM
NIEPODLEGŁOŚCI
160

MUZEUM
160.
rocznica wybuchu
Powstania Styczniowego

MUZEUM
ODLEGŁO

Koordynacja pracy redakcyjnej
Bartłomiej Sokołowski, Janina Tomczyk, Łukasz Żywek

Organizacja produkcji
Janina Tomczyk

Korekta
Małgorzata Karolina Piekarska

Promocja
Dorota Panowek

Fotoskład
Natalia Roszkowska

ISBN 978-83-67398-21-3

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości
(identyfikator wydawnictwa naukowego 42-700)
al. Solidarności 62; 00-240 Warszawa
wydawnictwo@muzn.pl
tel. 826 90 91 w. 41

Realizacja poligraficzna
Real.he

Nakład 500 egz.

MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI

25 lat Mazowsze

Muzeum Niepodległości w Warszawie jest jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Mazowieckiego

POLSKIE RADIO

Przegląd

TVP HISTORIA

MIESIĘCZNIK ZIELONY SZTANDAR

ŻYCIE ŚRÓDMIEŚCIA

STOLICA

diuna Language Services

FUNDACJA POLONIA SEMPER FIDELIS